

Кузембаєв О.С.

Національний університет «Одеська юридична академія»

асистент кафедри кримінального права

МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ В СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

У кримінальному праві України, що стало надбанням радянського кримінального права, довгий час панувала точка зору, згідно з якою кримінальний закон є одним та єдиним джерелом кримінального права. В результаті основним об'єктом дослідження став Кримінальний кодекс України (далі – КК України), його структура. При цьому з поля зору випали інші джерела, що містять велику кількість норм кримінального права (Пудовочкин, Ю.Е. Понятие, принципы и источники уголовного права: сравнительно-правовой анализ законодательства России и стран Содружества Независимых Государств [Текст] / Ю.Е. Пудовочкин, С.С. Пирвагидов. – СПб.: Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. С. 156). Тим часом є підстави вважати, що кримінальний закон – основне, але далеко не єдине джерело кримінального права, що вказує на наявність поліджерельності кримінального права України.

Поняття «джерело права» є одним з фундаментальних у загальній теорії права. Дане ствердження дійсно й відносно поняття джерела кримінального права, безпосередньо пов'язаного з вирішенням основних теоретичних і практичних питань кримінального права. Формування неточних підходів до вивчення поняття джерела кримінального права може спричинити серйозні негативні наслідки, у тому числі й виникнення невірної уяви про зміст і порядок реалізації кримінально-правових норм.

Тому не вдаючись до полеміки про те, що слід розуміти під поняттям «джерело кримінального права» будемо визнавати загальноприйнятне розуміння під цим, як таку форму вираження та встановлення кримінально-правових норм, що здійснює регулювання кримінально-правових відносин.

В цілому проблематиці дослідження джерел кримінального права присвятили публікації М.Д. Дурманов, М.М. Ісаєв, А.В. Наумов, К.В. Образієв, Г.Т. Пудовочкін, М.Д. Шаргородський. Окремі аспекти джерел права розглядали у своїх працях В.О. Туляков, В.О. Навроцький та інші вчені. Однак необхідно підкреслити, що в українській кримінально-правовій літературі, на жаль, ґрунтовних досліджень з даних питань обмаль, тому проблема визнання й закріплення наявності існування в якості джерела кримінального права не тільки Кримінального кодексу України 2001 р. є обумовленою. Це пов'язано із тим, що незважаючи на те, що в ч. 3 ст. 3 КК України вказано на те, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом України, сутність будь-якої кримінально-правової норми не зводиться винятково до встановлення злочинності діяння і його караності.

Така ситуація також пов'язана із тим, що жоден кодифікований акт не в змозі охопити та передбачити усі питання законодавства, а тим більше всієї галузі права. Викликає сумнів той факт, що кримінально-правові відносини можуть регулюватися тільки КК України. Потреби, що формуються в рамках суспільних відносин, вимагають більшої кількості таких актів. Тому є обумовленим існування інших, крім КК України, нормативно-правових актів, що містять кримінально-правові норми, що регулюють кримінально-правові відносини й на цій підставі визнаються такими, що входять до системи джерел кримінального права України. Подібні висновки дозволяють стверджувати про об'єктивну необхідність розгляду питання про розширення переліку джерел кримінально-правових норм.

Серед нормативно-правових актів, що містять кримінально-правові норми, що регулюють кримінально-правові відносини слід виділити кримінально-процесуальне законодавство України.

Так, деякими вченими, як Якубов А.Є. та іншими підтверджується наявність в кримінально-процесуальних актах достатньо багаточисельних норм кримінального права, хоча й наголошується про те, що норма кримінально-процесуального законодавства «не компетентна «вторгатися» в область,

«підвідомчу» матеріальному кримінальному праву» (Якубов, А.Е. «Процессуалисты» «совершенствуют» уголовный закон [Текст] / А.Е. Якубов // Законность. – 2003. – № 1. – С. 2-5); до внесення відповідного зміни в КК дана процесуальна норма «буде нелегітимною й не повинна реалізовуватися на практиці» (Наумов, А.В. Нормы других отраслей права как источник уголовного права [Текст] / А.В. Наумов // Законность. – 2002. – № 7. – С. 43; Томин, В. Соотношение уголовного материального и процессуального законодательств [Текст] / В. Томин, В. Сверчков // Законность. – 2002. – № 5. – С. 6).

Так, прийнятий 13 квітня 2012 року новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі – КПК України) у п. 2 Прикінцевих положень визначив, що кримінальне провадження щодо кримінальних проступків вводяться в дію одночасно з набранням чинності законом України про кримінальні проступки. Отже такими нормами як п. 2 Прикінцевих положень, глави 25 «Особливості досудового розслідування кримінальних проступків», § 1 «Спрощене провадження щодо кримінальних проступків» глави 30 «Особливі порядки провадження в суді першої інстанції» КПК України передбачив створення закону України про кримінальні проступки, що вказує на те, що кримінально-процесуальне законодавство фактично «вторглося» у норми матеріального права передбачивши виділення серед злочинів таких діянь як кримінальні проступки.

Також, про «вторгнення» норм процесуального права у сферу дії норма матеріального права в галузі кримінально-правового циклу вказує також ч. 1 ст. 576 КПК України «Межі кримінальної відповідальності виданої особи», в якій вказується, що «видана в Україну особа може бути притягнута до кримінальної відповідальності або щодо неї може бути виконано вирок суду лише за ті злочини, за які здійснена видача (екстрадиція)», яка, таким чином, вказує на межі притягнення до кримінальної відповідальності.

Іншою нормою КПК України, що «вторгається» до матеріального кримінального права в частині виконання вироків судів іноземних держав, є ч. 7 ст. 602 КПК України, в якій вказується, що «не підлягають виконанню в Україні вирок судів іноземних держав, ухвалені заочно (in absentia), тобто без участі особи під час кримінального провадження – крім випадків, коли засудженій особі

було вручено копію вироку і надано можливість його оскаржити. У задоволенні запиту про виконання вироку суду іноземної держави може бути відмовлено, якщо таке виконання суперечить зобов'язанням України за міжнародними договорами України». Отже це вказує на те, що існують підстави коли вирок суду іноземної держави може бути не виконаний на території України. Питання щодо визнання вироків судів іноземних держав безпосередньо впливає на вирішення питання щодо кваліфікації повторності та призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.

Так, в разі невизнання, з підстав передбачених у Кримінальному процесуальному кодексі України, певного вироку суду іноземної держави по раніше фактично вчиненому злочині при притягненні особи до кримінальної відповідальності за знов вчинений злочин виникає ситуація при якій, «фактично» мала місце множинність злочинів, проте «юридично» така множинність злочинів існувати не буде, що таким чином, вплине на кваліфікацію злочинів та призначення покарання.

У цьому зв'язку представляється вірним судження М.І. Пікурова про те, що «некримінальні» нормативні приписання можуть виконувати функції регулювання суспільних відносин у сфері кримінальної відповідальності лише «за допомогою взаємозв'язку з нормами кримінального права, причому лише при наявності прямої або такої, що мається на увазі посилання в КК» (Пикуров, Н.И. Уголовное право в системе межотраслевых связей: Монография [Текст] / Н.И. Пикуров. – Волгоград: ВЮИ МВД России, 1998. С. 97).

Таким чином, є підстава констатувати, що Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 року, фактично через наявність «вторгнень» шляхом здійснення регулювання кримінально-правих норм стає джерелом кримінального права України, а саме, безпосередньо впливає на кваліфікацію злочинів і призначення покарання.